

PATRU INVITAȚII LA PRIMA LITURGHIE A EPISCOPULUI FRANCISCUS VÁRDAI

Mihai Kovács*

Abstract: *The main purpose of this paper is to reconstitute the circumstances of the first mass celebrated by Franciscus Várdai, bishop of Transylvania between 1513 and 1524, and a few details regarding the environment in which the invitations for this event were written. It seems that Várdai celebrated his first liturgy so late because he considered the possibility of following a political career as a layman. However, the event was a very important one for the entire region, being attended by many dignitaries of Transylvania. Archives of Sibiu and Brașov keep four invitations sent by the bishop to the religious and secular leaders of the Saxon community. The letters addressed to the clergy differ from those sent to lay authorities and refer to an indulgence granted by the pope to those who attend the first episcopal liturgy. The invitations were written by two scribes, each one specialized on one version of the text, under the supervision of an episcopal secretary.*

Keywords: bishop, Transylvania, first liturgy, ordination, piety, invitation, institutional relationships, episcopal chancery.

În dimineața zilei de 1 februarie 1517, clopotele catedralei de la Alba Iulia anunțau o liturghie solemnă cu totul deosebită: prima celebrată de Franciscus Várdai, omul aflat în fruntea episcopiei Transilvaniei de aproape patru ani. Nu se știe exact când a fost hirotonit Várdai, însă, pe baza practicii generale din biserica romană, se poate presupune că momentul hirotonirii a fost foarte apropiat de cel al primei liturghii, nefiind exclus ca cele două evenimente să fi avut loc chiar în aceeași zi. Faptul în sine nu era unul neobișnuit pentru contemporani: cei mai vârstnici dintre credincioșii adunați la Alba Iulia își aminteau, probabil, de prima liturghie a lui Ladislaus Geréb, din 1498, atunci când acesta beneficia deja de peste trei decenii de veniturile episcopiei, asumându-și doar ordinele clericale minore¹. Cel care l-a precedat pe Várdai în scaunul episcopal transilvănean, Emericus Perényi, era doar un copil, care nici nu putea fi hirotonit². Prelații și baronii regatului, prezenți, fără îndoială, în număr mare la Alba Iulia ar fi putut continua la nesfârșit lista exemplelor. Totuși, importanța evenimentului nu poate fi negată: liturghia în general și prima liturghie în special reprezentau o sursă de har, mai ales că însuși pontiful roman a oferit o indulgență plenară pentru participarea la această celebrare³.

Data primei liturghii oficiate de episcopul Várdai, necunoscută până în prezent, a putut fi determinată prin folosirea a patru invitații inedite, trimise magistratului din Sibiu și celui din Brașov, respectiv parohilor din Brașov și Codlea. Invitațiile adresate

* Documentarist, TRANS.SCRIPT – Centrul de Diplomatică și Paleografie Documentară Medievală, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; drd., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: kovm2005@gmail.com

¹ János Temesváry, *Erdély középkori püspökei*, Kolozsvár, 1922, p. 442-443.

² Vince Bunyitay, *A várdai püspökség története alapításától a jelenkorig*, vol. I, Nagyvárad, 1883, p. 367-377.

³ Vezi Anexa nr. 2.

autorităților urbane se păstrează în prezent la filialele Arhivelor Naționale din Sibiu și Brașov, iar cele destinate clericilor la Arhiva Bisericii Negre din Brașov. Prin rândurile care urmează, îmi propun să reconstitui câteva detalii privitoare la organizarea și desfășurarea acestei celebrări liturgice, relevante atât pentru istoria instituției episcopale latine din Transilvania, cât și pentru biografia prelatului care a condus-o timp de peste un deceniu (1513-1524), insistând mai ales asupra modului și mediului în care au fost produse invitațiile menționate.

Franciscus Várdai făcea parte dintr-o familie însemnată a aristocrației regatului⁴. Tatăl episcopului Transilvaniei, Nicolaus, a fost comite de Bereg și Szabolcs în a doua jumătate a secolului al XV-lea și comite de Bodrog la începutul veacului următor⁵. Prelatul transilvănean de mai târziu a trecut pe la universitățile de la Padova și Bologna (1500-1504), fără a obține vreun titlu universitar⁶. În perioada studiilor el deținea deja mai multe beneficii ecleziastice, dintre care cele mai însemnate au fost arhidiaconatul de Komárom (1498-1512) și custodia capitlului colegial de la Székesfehérvár (1500-1508)⁷. La câțiva ani de la revenirea în Ungaria a devenit tezaurar regal, iar din 1509 episcop de Vác⁸. În 1513, după ce Emericus Perényi a fost mutat în scaunul episcopal de la Oradea, Várdai a reușit să obțină episcopia Transilvaniei, poate și datorită faptului că și-a asumat plata unei părți a datoriilor acumulate de predecesorul său⁹. În activitatea sa de peste un deceniu, episcopul transilvănean s-a remarcat mai ales prin interesul față de arta renescentistă și cultura de factură umanistă, de numele său se leagă planul de reamenajare a capelei Sfintei Ana, construirea scării monumentale și comandarea frescelor din catedrala de la Alba Iulia, unii autori îi atribuie și constituirea unui cerc umanist la Alba Iulia, prin desemnarea în capitolu a unor personalități precum Stephanus Taurinus sau Adrianus Wolphard¹⁰. Testamentul lui Várdai este o mărturie a gusturilor sale rafinate, puternic influențate de stilul de viață al Renașterii italiene¹¹. Várdai și-a atras aprecierea contemporanilor și

⁴ Pál Engel, *Középkori magyar genealógia*, CD-ROM.

⁵ Norbert C. Tóth et alii, *Magyarország világi archontológiája (1458-1526)*, vol. II. *Megyék*, Budapest, 2017, p. 61, 77-78, 243.

⁶ Endre Veres, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai, 1221-1856*, Budapestini, 1941, p. 68, 171-174.

⁷ Norbert C. Tóth, *Várdai Ferenc pályája az erdélyi püspöki szék elfoglalásáig*, în „Erdélyi Múzeum”, an LXXVIII, 2016, nr. 1, p. 13-25.

⁸ István Nézó, *Egy humanista főpap. Várdai Ferenc élete és tevékenysége*, în „A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve”, 2009, p. 231-259; C. Tóth, *Magyarország késő-középkori főpapi archontológiája (1458-1526)*, mss., Budapest, 2014, p. 58, <http://real.mtak.hu/14769/1/Mo.%20egy%20C3%A1zi%20archon%20C3%B3gi%20C3%A1ja%201458-1526.pdf>, (ultima accesare: 30 iunie 2019).

⁹ C. Tóth, *Várdai Ferenc pályája*, p. 23-24.

¹⁰ Jolán Balogh, *Olasz falfestmények Gyulafehérvárt*, în „Erdélyi Múzeum”, an XXXVII, 1932, nr. 7-12, p. 327-331; Jolán Balogh, *Az erdélyi renaissance*, vol. I-II, Kolozsvár, 1932; Károly Vekov, *Locul de Adevărită din Alba Iulia*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane-Glória, p. 333-415; pentru o opinie contrară, vezi Sándor V. Kovács, *A humanista Lászlai János*, în „Filológiai közlöny”, an XVII, 1971, p. 357-358

¹¹ Vince Bunyitay, *A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista*, Budapest, 1893, p. 27-32; Károly Vekov, *Egy erdélyi reneszánsz püspök és a gyulafehérvári székesegyház kincstára*, în *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének 80. évfordulójára*, Kolozsvár, 1996, p. 525-548; Norbert C. Tóth, *Várdai Ferenc végrendeletének utóélete*, în *Mezővárostól a rendezett tanácsú városig*, editor: Dezső Garda, Csíkszereda, 2011, p. 87-115.

datorită rolului pe care și l-a asumat în înfrângerea răscoalei cruciaților din 1514¹², totuși el a rămas de-a lungul întregii sale păstoriri transilvănene un personaj controversat, căruia i s-au reproșat lăcomia și opulența¹³, fiind supranumit *Ekevezte*w (cel care duce plugurile la pierzanie)¹⁴.

Carierea episcopului Várdai a urmat, așadar, un curs firesc pentru un membru al unei familii aristocratice din acea vreme. Istoriografia pozitivistă a asociat acestui tip de carieră vicii precum lipsa credinței, materialismul, neglijarea îndatoririlor aferente funcției bisericești¹⁵. În perioada interbelică o serie de autori au demonstrat creșterea interesului față de religie în epoca Jagellonă (1490-1526) și faptul că, în unele cazuri, asumarea târzie a hirotonirii se datora tocmai unor scrupule privind lipsa calităților necesare pentru îndeplinirea funcției sacerdotale¹⁶.

Nu există surse directe privitoare la motivele care l-au făcut pe episcopul transilvănean să accepte atât de târziu sacramentul preoției. Pentru a le înțelege, am analizat carierele lui Michael și Ioannes Várdai, doi dintre frații episcopului Transilvaniei. Michael Várdai a fost canonic al capitlului de Alba Iulia și arhidiacon de Cluj pentru o scurtă perioadă, fiind înlocuit în anul 1517 cu Ioannes Várdai, pentru a se concentra asupra îndatoririlor de comite de Szabolcs și Bodrog, cea din urmă deținută împreună cu canonicul și arhidiaconul Ioannes¹⁷. Câțiva ani mai târziu, Michael avea să devină administrator al bunurilor episcopiei, iar în 1524, după moartea lui Franciscus, a fost considerat unul dintre principalii candidați la ocuparea scaunului episcopal. După ce nu a reușit să obțină episcopatul, Michael a renunțat definitiv la cariera ecleziastică, păstrându-și doar cele două funcții de comite. Se pare, așadar, că membrii familiei Várdai și-au amânat hirotonirea pentru a își rezerva posibilitatea unei cariere laice. În cazul episcopului Franciscus această ipoteză este probabilă și datorită faptului că, după moartea timpurie a fratelui său mai mare, el a devenit cel mai vârstnic bărbat din familie și administratorul considerabilului domeniu funciar aflat în comitatele Szabolcs și Bodrog¹⁸.

Totuși, nu se poate afirma că episcopul Várdai ar fi fost un personaj lipsit de pietate. Este cunoscut faptul că o parte însemnată a averii sale a fost lăsată prin testament pentru diverse lucrări la catedrala din Alba Iulia, în special pentru amenajarea unei capele în stil

¹² Stephanus Taurinus, *Paraszi háború*, trad. László Geréb, <http://mek.niif.hu/02500/02570/02570.htm> (ultima accesare: 28 iunie 2019); Gábor Barta, Antal Fekete-Nagy, *Parasztháború 1514-ben*, Budapest, 1973, passim.

¹³ István Balogh, *Velencei diplomaták Magyarországról (1500-1526). Forrástanulmány*, Szeged, 1929, p. XXXI, LVI.

¹⁴ Ottó B. Kelényi, *Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagiájához*, Budapest, 1939, passim; Bálint Lakatos, *Tamás Pelei's Glosses About the Personalities of the Transylvanian Chapter and Episcopal Court (1515–c. 1535)*, în *Matthias and his legacy. Cultural and Political Encounters between East and West*, editors: Attila Bárány, Attila Györkös, Debrecen, 2009, p. 339-361.

¹⁵ József Pokoly, *Az erdélyi református egyház története*, vol. I, Budapest, 1904, p. 19-22; Temesváry, *op. cit.*, p. 421.

¹⁶ Lajos Pásztor, *A magyarság vallásos élete a Jagelók korában*, Budapest, 1940, passim; Elemér Mályusz, *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*, Budapest, 1971, p. 185-207.

¹⁷ C. Tóth et alii, *Magyarország világi ...*, p. 79, 247.

¹⁸ Gedeon Borsa, *Bornemissza Pál megemlékezése Várdai Ferencről és a többi, Mohács előtti bolognai magyar vonatkozású nyomtatvány*, în „Irodalomtörténeti közlemények”, an LXXXVII, 1983, nr. 1, p. 48-58.

renascentist, dedicate Sfintei Ana¹⁹. Devoțiunea sa față de fiica Sfintei Ana, fecioara Maria, este demonstrată de decizia de a-și celebra prima liturghie în preziua unei sărbători mariane, Întâmpinarea Domnului, ba mai mult, și invitațiile pentru acest eveniment au fost emise în 8 decembrie, ziua în care biserica latină celebrează Neprihănită Zămislire a Fecioarei. Până în prezent nu am identificat surse care să explice opțiunea prelatului transilvănean pentru sfințele Ana și Maria.

Revenind la liturghia de la Alba Iulia, completarea listei de invitați este aproape imposibilă. Itinerariul regelui Ludovic al II-lea și al celor mai însemnați demnitari ai regatului maghiar poate fi reconstituit parțial cu ajutorul documentelor – mai mult sau mai puțin numeroase – care îi menționează. Este aproape cert că nici monarhul²⁰, nici palatinul Ungariei²¹ nu s-au aflat la Alba Iulia în data de 1 februarie. În schimb, cel mai important demnitar al Transilvaniei, voievodul Ioannes Szapolyai, emitea cu doar patru zile mai târziu un document la Alba Iulia, semn că a participat atât la liturghie, cât și la festivitățile care au urmat după aceasta²². Informația documentară nu este la fel de generoasă în ceea ce îi privește pe ceilalți prelați și baroni ai regatului.

După cum am arătat, s-au păstrat și patru invitații la eveniment, astfel se știe cu certitudine că Matheus, doctor în drept, paroh de Codlea și decan al Brașovului, Antonius, magistrul al artelor liberale și paroh de Brașov, precum și judele și jurații orașelor Sibiu și Brașov au fost invitați la Alba Iulia. Nu se cunoaște vreun răspuns scris al invitaților, la fel cum nu există nici vreo urmă, scrisă sau materială, a darurilor pe care aceștia le-au oferit episcopului sărbătorit. Testamentul prelatului de la Alba Iulia menționează un covor primit de la brașoveni, însă e posibil ca acesta să îi fi fost dăruit abia în 1523²³.

Deși Sibiu, Brașovul și Codlea nu făceau parte din episcopia Transilvaniei, au existat multiple legături între prelații de la Alba Iulia și sașii din Transilvania. Interesul reciproc pentru păstrarea unei relații apropiate era dat, în primul rând, de faptul că o parte a teritoriului locuit de sași depindea din punct de vedere bisericesc de episcopia transilvăneană. Apoi, episcopul și orașele săsești colaborau în efortul de combatere a pericolului otoman și pentru menținerea ordinii publice în Transilvania²⁴.

În ceea ce privește invitațiile la prima liturghie, surprinde existența unui număr relativ mare de exemplare, deoarece, în general, documentele de acest tip erau păstrate doar incidental, neavând valoare juridică. Cele patru documente permit o comparație, prin care

¹⁹ Manga Pattantyús, *Adalékok a gyulafehérvári székesegyház úgynevezett Várday-kápolnájának építéstörténetéhez*, în *Tanulmányok Tóth Sándor 60. születésnapjára*, editors: Tibor Rostás, Anna Simon, Budapest, 2000, p. 175-184.

²⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (în continuare: DL) 228882, DL 34177.

²¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Filmtár (în continuare: DF) 250712.

²² DF 275321.

²³ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, Kronstadt, 1886, vol. I, p. 529: *item pro uno tapeti domino episcopo remunerato: 4 fl.* Valoarea covorului este mult prea mică față de cea a darurilor oferite unor oficialități de rang similar, precum voievodul Transilvaniei, care cu doi ani mai devreme primea un covor în valoare de 16 florini, așadar nu e exclus ca mențiunea să se refere la un alt episcop, de exemplu cel de Milcov, menționat frecvent de socotelile brașovene în această perioadă. Vezi *Ibidem*, vol. I, p. 325.

²⁴ *Quellen*, passim; DF 246288, DF 209054.

se pot formula unele concluzii privitoare la modul în care au fost redactate.

Invitațiile au fost emise sub forma unor scrisori închise, din această cauză nu se păstrează sigiliul niciunui dintre exemplare. Din punct de vedere al conținutului, pot fi deosebite două tipuri, în funcție de destinatar: un text mai scurt, adresat autorităților laice (*Varianta A*), și unul mai cuprinzător, pentru cei doi parohi (*Varianta B*). Cele două tipuri au în comun plasarea intitulăției la finalul documentului și adresa cu caracter general, care nu nominalizează destinatarii, cunoscuți doar datorită adresei de pe verso; narația și dispoziția sunt aproape identice, diferă doar formulele de adresare specifice clericilor, respectiv laicilor; formula de datare este identică în toate exemplarele. Principala diferență este dată de faptul că în textul adresat celor doi parohi dispoziția privind participarea la liturghie este urmată de încă o narație și încă o dispoziție, referitoare la un alt subiect: prin scrisoarea vicarului *in spiritualibus*, Melchior de Rákos, va fi anunțată o indulgență plenară pentru ziua celebrării primei liturghii a lui Várdai, iar parohul și decanul de Brașov sunt rugați să transmită această informație credincioșilor pe care îi păstoresc. Fiind o chestiune legată de *cura animarum*, mențiunea indulgențelor a fost introdusă doar în actul adresat celor care aveau îndatorirea de a se îngriji de iertarea păcatelor și mântuirea sufletelor.

Nu s-a păstrat nici textul indulgenței, nici documentul prin care a fost propagată în rândul credincioșilor de către vicarul de la Alba Iulia. Nu se știe dacă episcopul a mijlocit la curia pontificală și obținerea indulgenței date bisericii parohiale din Brașov de papa Leon al X-lea la sfârșitul anului 1516²⁵.

Analizând scrierea celor două tipuri ale documentului, am conchis că ele au fost redactate de două mâini diferite. Acest fapt este demonstrat, printre altele, de a-ul extins deasupra aliniamentului de scriere, hasta superioară a literei d, cu o buclă generoasă, sau de forma *Pretzel* a s-ului inițial, folosite în varianta A, spre deosebire de a-ul încadrat pe aliniamentul de scriere, d-ul cu hasta superioară înclinată spre stânga și având o buclă mult mai mică, respectiv de s-ul inițial în formă de 6, din varianta B²⁶. Cele două mâini s-au „specializat” în copierea câte unui tip al invitației dintr-un stilionar sau dintr-un concept redactat de un secretar de la curtea episcopului.

Nu s-a păstrat niciun stilionar care să fi fost folosit la curtea episcopală de la Alba Iulia, iar până în prezent nu am identificat texte de invitații nici în alte stilionare de epocă²⁷. Între invitațiile emise de diverse personalități ale regatului maghiar în a doua jumătate a secolului al XV-lea și în primul sfert al celui următor există numeroase diferențe²⁸, fapt

²⁵ DF 286667.

²⁶ Vezi Anexa nr. 3.

²⁷ Vezi Kornél Szovák, *Funktion und Formen der Formelbücher im mittelalterlichen Ungarn*, <http://elec.enc.sorbonne.fr/cid2012/part20> (ultima accesare: 1 iulie 2019); Márton György Kovacsics, *Formulae solennes styli in cancellaria curiaque regum, foris minoribus ac locis credibilibus authenticisque Regni Hungariae olim usitati*, Pesthini, 1799; *Formularium Ecclesie Strigoniensis*, editors: Péter Erdő, Kornél Szovák, Péter Tusor, Budapest, 2018; György Bónis, *A Somogyvári formuláskönyv*, în *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Kolozsvár, 1957, p. 117-133.

²⁸ Franz Zimmermann, Karl Werner et alii (ed.), *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. VI, București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1981, p. 10, nr. 3116 (Michael Szilágyi de Horogszeg); vol. VII, Köln, 1991, p. 111, nr. 4144; vol. VIII, <http://siebenbuergenurkundenbuch.uni-trier.de/> (ultima accesare: 30 august 2019), nr. 5022 (Vladislav al II-lea); DL 82620, DL 105900.

explicabil prin dimensiunile reduse, formularul restrâns și natura diferită a evenimentelor la care se referă. Datorită structurii similare și recurenței unor formule în actele de acest tip nu poate fi exclusă ipoteza existenței și largii răspândiri a unor texte standardizate, care să fi fost adaptate de membrii cancelariilor emitente.

Însemnarea din partea inferioară a recto-ului invitației destinate magistratului sibian, *magnificis, egregiis ac nobilibus dominis*, scrisă de o a treia mână, arată că acest exemplar a fost folosit ca model în vederea multiplicării textului. Pe baza aceleiași însemnări se poate deduce și faptul că a existat o singură variantă de text pentru laici, indiferent de rangul acestora, baroni ai regatului, nobili de rând sau orășeni.

Este greu de precizat identitatea celor trei personaje implicate în redactarea documentelor: pe de o parte, documentele episcopale transilvănene cuprind foarte rar însemnări referitoare la personalul de cancelarie, iar pe de altă parte, comparațiile bazate pe asemănările între diverse scrieri pot fi înșelătoare, având în vedere că scribii profesioniști din perioada umanistă puteau utiliza cu ușurință mai multe tipuri de scriere²⁹. Doar două dintre actele emise de episcopul Várdai au fost semnate de persoanele implicate în redactarea lor: un document din 1514 poartă semnătura secretarului episcopal Damianus Zercz de Svodín³⁰, la acea vreme canonic de Vác, iar altul, din același an, pe cea a canonicului Udalric de Buda, custodele capitlului din Alba Iulia, fără a se preciza funcția sa în cadrul cancelariei episcopale³¹. Se pare că în fruntea cancelariei episcopului Várdai se afla un secretar cu rang canonical³², autorul conceptului și al însemnării generale privitoare la destinatarii tipului A. Nu este exclus ca la sfârșitul anului 1516 funcția de secretar să fi fost deținută tot de Udalric de Buda, despre care se știe că a decedat abia în 1523³³. Secretarul citea și corecta documentele redactate de cel puțin doi scribi. În stadiul actual al cercetării nu este clar dacă notarii care redactau documentele vicarilor *in spiritualibus*, menționați frecvent în documentele acestora³⁴, erau implicați și în scrierea documentelor episcopale. Nu se poate preciza nici dacă numeroșii familiari episcopali literați sau capelanul episcopal³⁵ aveau vreun rol în cadrul cancelariei.

În concluzie, se poate spune că evenimentul liturgic din februarie 1517 a avut o multiplă însemnătate. A fost, în primul rând, un punct de referință în biografia lui Várdai, care a renunțat definitiv la perspectiva unei cariere laice. Prima sa liturghie a reprezentat un bun prilej de consolidare a relațiilor sociale și instituționale, precum și de reprezentare a puterii spirituale, datorită indulgenței totale obținute de la pontiful roman. Invitația la celebrarea de la Alba Iulia a fost redactată în două variante, de către cel puțin doi scribi,

²⁹ Adinel Dincă, *Documente și scrisori ale episcopilor Transilvaniei (secolele XIII-XVI)*, în *Scris și societate în Transilvania secolelor XIII-XVII*, editori: Susana Andea, Avram Andea, Adinel Dincă, Livia Magina, Cluj-Napoca, Gاتineau, 2013, p. 68-75.

³⁰ DF 209054: *Damianus Zercz*, identificarea cu Damianus de Svodín se bazează pe DF 269733.

³¹ DL 82391.

³² Dincă, *op. cit.*, p. 74-75.

³³ DL 82626.

³⁴ DL 99253: *Thomas de Nyres, notarius in premissis*; DF 253764: *Thomas de Nyres, notarius Albensis*; DF 246283: *Paulus de Thorda, notarius Albensis*.

³⁵ 1524: *Martinus*, vezi Bunyitay, *A gyulafehérvári*, p. 29.

sub îndrumarea unui secretar. O analiză paleografică viitoare poate oferi mai multe detalii privitoare la funcționarea cancelariei episcopale din Transilvania la începutul secolului al XVI-lea.

Anexe

1.

Textul documentului, varianta A

1516 decembrie 8, Alba Iulia³⁶

Prudentes et circumspecti amici nobis honorandi, salutem cum dilectione.

Significandum duximus vobis, quod nos, Deo annuente, die dominico proximo ante festum purificationis Beatissime Virginis Marie, proxime affuturum³⁷, primitias nostras in hac ecclesia nostra Albensi celebrare decrevimus.

Quare rogamus vos per presentes, ut ad predictum diem dominicum, pro nostro et ecclesie nostre decore, hic apud nos esse et constitui curetis, in quo nobis singulariter complacebitis, ob quod nosque vicissim omni nostro favore et charitate vos et unumquemque vestrum prosequemur.

Ex castro nostro Albensi, in festo Conceptionis Beatissime Virginis Marie, anno Domini 1516.

Franciscus de Warda, episcopus Transsilvanus

<Pe recto, în partea inferioară, de o altă mână contemporană,>³⁸ Magnificis, egregiis ac nobilibus dominis.

<Pe verso, de aceeași mână:> Prudentibus et circumspectis iudici et iuratis³⁹ necnon toti consulatui civitatis Cibiniensis⁴⁰ ami<...>⁴¹.

Arh. Naț. Rom., DJ Sibiu, Fond Magistratul orașului și Scaunului Sibiu, Colecția de Documente Medievale, seria U.V, nr. 199; Arh. Naț. Magh., DF 246096.

Orig, hârtie, fragmente ale sigiliului de închidere.

Arh. Naț. Rom., DJ Brașov, Fond Primăria orașului Brașov, Colecția de documente Stenner, seria II, vol. I, nr. 56; Arh. Naț. Magh., DF 246414.

Orig, hârtie, fragmente ale sigiliului de închidere.

2.

Textul documentului, varianta B

1516 decembrie 8, Alba Iulia⁴²

Honorabilis nobis in Christo⁴³ sincere dilecte, salutem cum dilectione.

Significandum duximus fraternitati vestre, quod nos, Deo annuente, die dominico proximo ante festum purificationis Beatissime Virginis Marie, proxime affuturum, primitias nostras in hac ecclesia nostra Albensi celebrare decrevimus.

³⁶ Transcriere pe baza DF 246096.

³⁷ În DF 246414: *proxime venturum*.

³⁸ Însemnarea lipsește în DF 246414.

³⁹ Lipsește *magistri civium*, din cauza tăierii marginii documentului, întregire probabilă pe baza DF 246414.

⁴⁰ În DF 246414: *Iudici et iuratis ac magistro civium necnon toti consulatui civitatis Brassoviensis*.

⁴¹ Lipsește *amicis nobis honorandis*, din cauza tăierii marginii documentului, întregire probabilă pe baza DF 246414.

⁴² Transcriere pe baza DF 286620.

⁴³ În DF 28677 urmează: *nobis*.

Quare hortamur vos per presentes, ut ad predictum diem dominicum, pro nostro et ecclesie nostre decore, absque occasione aliqua, hic apud nos esse et constitui curetis, in quo nobis singulariter complacebitis, ob quod nosque vicissim omni nostro favore et charitate paterna vos prosequemur.

Ceterum noveritis, quod littereque venerabilis et egregii Melchioris doctoris, canonici et vicarii huius ecclesie nostre Albensis⁴⁴, ad vos deferuntur, de et super plenaria indulgentia et absolutione, nobis a Sancta Sede Apostolica ad illum videlicet unum diem celebrationis primitiarum nostrarum clementer data et concessa, quas volumus, ut vestris parochianis publice promulgetis et promulgari faciatis, aliud autem in hiis rogamus, veluti fratrem nostrum, in Christo dilectum, ne feceritis.

Ex castro nostro Albensi, in festo Conceptionis Beatissime Virginis Marie, anno Domini 1516.

Franciscus de Warda, episcopus Transsilvanus

<Pe verso, de aceeași mână:> Venerabili ac egregio Matheo, decretorum doctore,⁴⁵ plebano de Fekethehalom, decano Brassoviensi, fratri⁴⁶ nobis in Christo sincere dilecto.

Arh. Bisericii Negre, Braşov; Arh. Naţ. Magh., DF 286620.

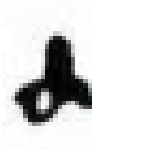
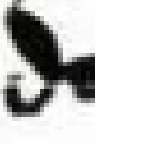

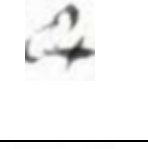

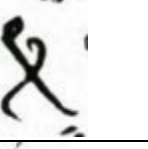

Orig., hârtie, fragmente ale sigiliului de închidere.

Arh. Bisericii Negre, Braşov; Arh. Naţ. Magh., DF 286677.

Orig., hârtie, fragmente ale sigiliului de închidere.

3.

Formele unor litere în variantele A și B

Varianta A		Varianta B	
DF 246096	DF 246414	DF 286620	DF 286677
			
			
			
			

⁴⁴ În DF 287677: *Albensis, huius ecclesie nostre.*

⁴⁵ În DF 286677: *Venerabili Anthonio, artium liberalium magistro, plebano civitatis Brassoviensis.*

⁴⁶ În DF 286677 urmează: *et amico.*